

generalsuperintendent N. I. E. Nielsen kaldes M. I. E. Nielsen. S. 184 anføres, at Haderslev ældre byarkiv er delt i 27 afdelinger, men s. 185 optræder i hvert fald et nr. XXVIII. At henføre, som det er gjort s. 157, bestyrelseskommissionens og regeringskommissærens arkiver under et kapitel: »De sønderjydske melleminstanser og domstole«, kan ikke anses for korrekt. Regeringskommissæren havde den øverste myndighed og var kun ansvarlig over for kongen.

Trods de anførte kritiske bemærkninger vil jeg imidlertid gerne til slut — ligesom i anmeldelsens begyndelse — betone »Vejledningens« nytte og ønske, at den flittigt må blive rådspurgt både af dem, der gerne vil udvide deres kendskab til et eller andet afsnit af Sønderjyllands historie, og af dem, der agter selvstændigt at udforske et emne på grundlag af trykt og utrykt kildestof. Man må i høj grad glæde sig over den virksomhed, »Vejledningens« forfattere udøver til gavn for studiet af vort grænselands skiftende skæbne.

Holger Hjelholt.

Det danske Sprogs Historie.

Peter Skautrup: Det danske Sprogs Historie. I. Fra Guldhornene til Jyske Lov. Gyldendal. 1944.

Da Verner Dahlerup i 1921 udsendte 2. Udgave af sin lille Oversigt: »Det danske Sprogs Historie«, gav han Udtryk for Haabet om, at en *fuldstændig* Sproghistorie snart maatte se Dagens Lys.

Det er et saadant imponerende Værk, Professor Peter Skautrup er begyndt at offentliggøre, idet første Trediedel er udkommet og Afslutningen paa det omfattende Arbejde bebudes i Løbet af Foråret 1946.

Den energiske Aarhus-Professor har løst den krævende Opgave paa en overordentlig smuk Maade. Besjælet, som han er, af dyb Kærlighed til Modersmaalet, forener han en sjælden Kundskabsfylde med en øvet Fremstillingsevne, hvilket bevirker, at Bogen læses med rigt Udbytte, ikke blot af Fagfolk, men af enhver, der møder med Interesse for Emnet.

Det foreliggende Binds 36 Kapitler, som slutter med Udgangen af Valdemarstiden omkr. 1350, fremdrager Træk af vort Sprogs ældste Historie og følger »den danske Tunge« gennem Vikingetiden ind i den Periode, da Landskabslovene blev nedskrevet. Saavel hjemlige som fremmede Kilder til vor Viden om de til-

bagelagte Sprogstadier udnyttes. Saaledes omtales udførligt Bøssættelsen i Danelagen og de sproglige Spor, den har efterladt sig, og Bogen undersøger baade nedarvede og indlaante Ord.

Runeindskrifterne maa nødvendigvis indtage en fremskudt Plads ved Bestemmelsen af gammeldansk Sprogform, og af de forskellige Perioders Skriftsprog uddrages Oplysninger om *Talesprogets* Karakter. Ofte føres Linierne helt ned til Nutidens Stade; ældre Sprogforhold kaster Lys over ejendommelige Sprogfænomener, der endnu optræder, og Forfatteren anstiller jævnlig Sammenligninger med moderne Talesprog; f. Eks. fastslaa Substantivernes Overvægt i Lovsproget i Forhold til vor Tids Prosa.

Indenfor det behandlede Tidsrum opstaar saa interessante Foreteelser som Stødet, Reglerne for Orddannelse skifter, Sætnin-gernes indbyrdes Forhold undergaar visse Ændringer osv.

Til det værdifulde Sprogstof hører ogsaa *Navneforraadet*: Betegnelser for Ugedagene, for Planter og Dyr, men først og fremmest Stednavne og Personnavne, og Problemer indenfor disse Omraader tages derfor op til Drøftelse. For at nævne et Eksempel: et Diagram i Bogen viser samme Plantenavnes Tilknytning i Dialekt til forskellige Arter af lignende Udseende. — Selvfølgelig vil der være Plads til Smaaaindvingender. Naar saaledes Dyrenavnet Ræv Side 159 anføres som et Noa-Navn ('den rødbrune', brugt som Erstatning for Tabu-Ordet fo), kunde Bjørn passende have været sammenstillet dermed (den fortrængte Betegnelse, svarende til latinsk ursus, er antagelig indgaaet i Kvindenavnet Yrsa). Stednavnet Madsbøl betegnes Side 116 som en Sammen-sætning med Matthias, hvilket dog ikke er det oprindelige Forhold, da ældre Former af Navnet indeholder Fornavnet Mar ('Danmarks gamle Personnavne' Sp. 898), og den moderne Form maa bero paa Folkeetymologi. —

Blandt de Bemærkninger, Forfatteren fremsætter vedrørende *Sprogets Aand*, fortjener Omtalen af den saakaldte Litotes at fremhæves: Runestenenes »Han flygtede ikke ved Uppsala« tyder paa Maadehold i Udtrykket; i samme Retning peger den yndede Forstavelse U-, f. Eks. i uhemsk, ikke som en Hjemmeføding, klog', og Fornavnet Ufej.

En vigtig Rolle spiller i det hele taget i Bogen den psykologiske, religiøse, kulturelle, sociale og politiske Baggrund for Sprogudviklingen. Forfatteren tager skarpt Afstand fra N. M. Petersens Forklaring af Klusilsvækkelsen (k > g, o. lign.) som fremkaldt af Almuens undertrykte og forkuede Forfatning og opstiller i Stedet, med Holdepunkt i en ny Datering, den Hypotese, at det skiftende Styrkeforhold i Talen netop er en Følge af en

vis evolutionær Kraft og betegner »Udløsning for en hvilende Spænding og Fart«. Paa den anden Side fremholdes Bondens rolige Tilværelse i det 12.—13. Aarh. som en Betingelse for Dialekternes Opstaaen.

Der lægges Vægt paa Runeskriftens magiske Betydning og paa den Magt, der ned i Tiden klæber ved Navnet (Marie er i Middelalderen for helligt til at bruges som Personnavn).

Religionsskiftet i Norden og Kirkens Vækst, Efterretninger om og Overlevering af Kunst i Datidens Danmark bliver alt betragtet i Sammenhæng med Hovedtemaet; det samme gælder Befolkningsforhold og Handelsforbindelser. Arkæologiens og andre Hjælpevidenskabers Resultater tjener til at fuldstændiggøre Billedet for Læseren, samtidig med at denne advares imod at sammenblande f. Eks. Sproghistorie og Antropologi.

Som Vidnesbyrd om Folkets Trofasthed mod det overleverede Sprog anføres saavel Svend Estridsøns Ytring om, at Folket lettest omvendes af Personer, der taler dets Sprog og følger dets Skikke, som Bestemmelsen i Kristoffer II's Haandfæstning 1320 om, at kun saadanne Gejstlige maa indsættes, som kan tale Landets Sprog.

Forfatteren, der et Sted opponerer mod »Skrivebords-Ræsonnementer«, kan selv frikendes for Hang til saadanne. Man mærker, at hans Udgangspunkt er Beskrivelsen af hans Moders Maal (sml. hans »Et Hardsysselmål«); dets Ordforraad er Kærnen i de indholdsrige Afsnit om Ordbestanden, der danner livfulde Kulturskildringer.

Teksten understøttes af gode Reproduktioner af Indskrifter og Haandskrifter og en Serie oplysende Kort, ligesom hvert Kapitel indledes med en velvalgt Frise, illustrerende vore Forfædres daglige Færd. Planchernes Tekster er transskriberede og oversatte; dog savnes Oversættelse af enkelte i Eksempler brugte Ord og Citater, og man sender ligeledes en venlig Tanke til Ord- og Sagregistret, som er gemt til Afslutningsbindet; her bør ogsaa bringes en Angivelse af, hvor Plancherne er placerede. Et Par Trykfejl forekommer (Side 149 og 198).

Anstregelserne for at skrive letforstaaeligt har baaret god Frugt (en Liste forklarer endvidere de brugte grammatiske Udtryk). Derimod kunde man ønske Bibliografien nøjere afpasset efter Forfatterens Fremstilling.

Det er alt i alt med store Forventninger, man imødeser de to Bind, der skal omhandle det danske Sprogs fortsatte Historie lige indtil vore Dage.

Rikard Hornby.